

ŠTUD. KNJIŽNICA V MARIBORU

4211

9108

**ŠMARSKA
DOLINA**

**PRED
STO
LETI**

Tujskoprometna zveza za bivšo Mariborsko oblast

Maribor – Trg svobode - Grad

Glavno zastopstvo »PUTNIKA« d. d. Beograd.

Daje podrobne informacije in deli prospekte posebno vseh turističnih krajev Slovenije, zdravilišč, letovišč, planinskih postojank kakor tudi posameznih turističnih obratov, hotelov, penzionov itd.

Daje interesantom brezplačne nasvete za potovanja, deli prospekte, sestavlja rute in programe za potovanja in nudi vse ostale usluge in navodila za potovanja v tu- in inozemstvo.

Nudi vse vozne karte za železniški, pomorski in zračni promet v tu- in inozemstvu, po originalnih cenah, z vsemi možnimi popusti.

Kupuje in prodaja vse valute po najugodnejših dnevnih cenah, izdaja kreditna pisma, potovalne čeke in hotelske bone.

Prireja splošno priljubljene izlete z železnico in udobnimi avtokari v tu- in inozemstvo ter organizira cenena pavšalna potovanja in bivanja na Jadranu.

**Brez skrbi, poceni in udobno potujete
s posredovanjem »Putnika«**

Biletarne in informacijske poslovalnice:

Celje, tel. 119,

Dravograd-Meža, tel. 2,

Gornja Radgona, tel. 21,

Maribor, Trg svobode-Grad, tel. 21-22, 21-29,

Ptuj, tel. 23,

Rogaška Slatina, tel. 1,

Sent Ilj, državna meja (za avtomobiliste), tel. 6.

Šmarje pri Jelšah

J. G. SEIDL:

ŠMARSKA DOLINA
LETA 1838.

POSLOVENIL IN PRIREDIL
DR. P. STRMŠEK

1938

Izdalo in založilo Muzejsko društvo v Celju

Celjski profesor in nemški pesnik
Johan Gabriel Seidl je opisal
vtise svojega potovanja iz Celja
v Šmarsko dolino v »Steiermär-
kische Zeitschrift« l. 1838. Ob
stoletnici prinašamo ta opis v
prostem prevodu.

4211

99708

Menda ni knjige, ki bi ne vsebovala vsaj enega prikupnega mesta, ravnotako pa menda ni najti pokrajine, ki bi ne imela ničesar privlačnega, zanimivega ali poučnega. Saj niso niti najzanimivejše tiste knjige in ne najčudovitejše tiste točke, ki jih povsod hvalijo in priporočajo. Najbolj presenetljive stvari čitamo in vidimo često tam, kjer jih najmanj pričakujemo. O tem sem se že večkrat prepričal in nikakor ne morem zanikati, da sem iz nekega upravičenega nasprotstva do predsodkov zapadel ravno v predsodek posebne vrste. Tako kakor namreč ne obiskujem silno hvalisanih krajev nikoli brez nekega nezaupanja, tako rad delam s posebnim pričakovanjem izlete, ki jih še ni opisal navdušeni moj predhodnik kot posebno uspešnih, da, celo v trdnem prepričanju, da se bom vrnil z bogatimi rezultati.

Ta občutek me je tudi navdajal, ko sem stopil na voz, da se popeljem nekega meglenelega poznopoletnega jutra v nižine na vzhodno stran celjskega okrožja na večdnevni izlet. Te kraje, kjer se prijetno menjujejo ljubki grički in ljubeznive doline, poznajo mimogrede

le oni, ki hite iz Celja ali preko Celja k zdravilnim vrelcem Rogaške Slatine. Jaz pa sem si ravno te kraje izbral za točnejše ogledovanje.

Neposredno za mostom preko Voglajne zunaj Celja se spremeni lepa in široka Savinjska dolina v ožjo, a ne manj prijazno dolino, ki jo, čeprav je le nadaljevanje prejšnje, raje imenujemo Voglajnsko dolino, po potoku, ki se leno po njej pretaka in jo v sto kotih in ovinkih kakor kača prepleta. Na levi strani potoka, od katerega se cesta pod južnim hribovjem večkrat oddalji, pridemo že čez četrto ure ob obcestni ograji in ob pričetku slikovite dolinice z mlino preko lesenega mostu, na katerega zadnjem delu stoji pisano poslikan križ, na desni breg in po strmem pobočju v plemenito Teharje. Ves čas se je oko paslo po prelepi pokrajini, ki se razprostira med Voglajno in tri ali štiri milje oddaljenimi Konjiškimi gorami. — Po ljudski povesti imajo Teharski plemiči, ki štejejo vsi skupaj le za enega plemiča, svoje predpravice zaradi celjskega grofa, ki je napravil v neprijetni zadevi sladek obraz, ko ga je zasačil neki kmet v prepovedanih okoliščinah s svojo hčerjo. Grof je znal prepričati kako ne-

ljubo srečanje s podaritvijo blesteče milosti. Pravijo, da se je to zgodilo na Bežigradu, daleč po dolini vidnem gradiču, ki severozahodno od Teharja tako vabljivo gleda s holma, kjer stojita dve smreki kakor dva ogromna čuvarja ob vhodu v grad.

Na velikem prostoru sredi vasi se cesti razdelita pred podružnico sv. Štefana. Na levo pelje pot proti Blagovni, važnemu gradu z vrtnimi nasadi, ribniki in mnogimi znamenitostmi; tja je mogoče dospeti v eni uri. V isto smer je peljala stara cesta na Slatino. Desno, ali pravzaprav naravnost pa vodi nova cesta na Slatino, in tej bomo sledili. Na levi strani vidimo na terasastih hribih dve cerkvi; spodnja, v bližini mogočno zidanega župnišča, je župna cerkev; zgornja, posvečena sv. Ani, pa je cilj velikega romanja. Na zahodni strani cerkvice je prav hvaležen razgled po Savinjski dolini. Vzhodna stran pa je ob cerkvenih slovesnostih zelo živa, kajti pod lepimi hrasti, ki delijo senco temu hribu kakor vsem višinam in pašnikom v okolici, se zbira pisana družba romarjev, kupcev, prodajalcev, zijal, beračev in posredovalcev.

Cesta se znižuje polagoma zopet k

Vogljajni; preko nje je mogoče videti zapuščene ovinke in gozdnate kotline visokih gor, ki mejijo na Celje od južne strani. Na sedlu zagledamo Sv. Janeza pod Prožinom in pred njim, od gozdnatega griča napol zakritega Sv. Lovrenca. V tesni, od gozdnatih višin na desni in od Voglajne na levi, dospemo do mlina v Opoki, kamor hodijo Celjani radi na izlet, kjer si po enourni hoji privoščijo steklenico domačega vina in sklede tolstih rakov. Tu prehaja Voglajnska dolina v rodovitno ravnino, ki se imenuje Anderburška dolina. To ime prihaja od gradu, ki je tukaj stal in se imenoval »die andere Burg«; na tem mestu stoji danes levo od ceste lepa hiša z zelo dolgimi gospodarskimi poslopji na desni strani ceste. Okoli hiše se najdejo še skromni sledovi starega obzidja v slaboten spomin na morda mogočno prejšnje obzidje, ki ga je na povelje svojega gospoda uničil Jan Vitovec. Ker se je torej ta graščina, ki so jo podedovali škofje Krški (1377), nato grofje Celjski in pozneje v pomlajeni obliki Mihael Zezker (1611), rodovina Ramschiessel (1669 - 1673), grofje Schrottenbachi (1731), grof Thurn (1742), plemiči Jakomini in Gadolla

(1783), imenovala »die andere« — druga, nastane naravno vprašanje, katera graščina je prej vladala nad to dolino. Rešitev tega vprašanja se najde v razvalinah gradu, ki kronajo vrh skoraj naravnost onstran Voglajne stoječe gore. To so preostanki gradu Rifnika, lastnine okoli leta 1840. izumrlih vitezev Rifniških, ki so poleg te gosposčine imele še Šalek v celjskem okrožju in trdnjavo Strechau na gornjem Štajerskem in katerih ime zasledimo že v 13. stoletju. Značilna je sorodnost obeh graščinskih imen Reichenek (Rifnik) in sosednji Reifenstein (Blagovna).

Tukaj, približno 1½ milje iz Celja, se cesta drugič razcepi, ko se je že prej stranska pot v južno smer med visokimi gorami odcepila proti Planini. Levo na pobočju zagledamo trg. Sv. Jurij. Na desno stran dospemo mimo neke gostilne preko mostu na levo stran Voglajne in v tej smeri v žusemski okraj. Mi ostanemo zvesti svoji ravni črti in dospemo do nizkega holma, na čigar vrhu stoji podružna cerkev sv. Ahacija s koničastim stolpom, kar izgleda prav slikovito. Voglajna se odmakne na desno stran, kjer pa ob naglih nalivih, čepav je še blizu svo-

jega izvira, vseeno ne more zatajiti svoje zahrbtnosti.

Most, ob katerem stoji podeželski mlin, čigar kolesje sučeta dva tukaj se stekajoča potoka, vodi v občino Grobelno, temno, k okraju Žusmu spadajočo vas s slabimi, na vremenski strani od deževnega juga počrnelimi lesenimi hišami. Meni je bil ta del najbolj zopern od vse ceste. Ta pokrajina ima nekaj zapuščenega, nezadovoljivega na sebi. Niti ni gor, ki bi s svojo silo vplivale, niti hribov, preko katerih bi bilo mogoče gledati, pač pa so tu zaliti močvirnati travniki s sumljivo močvirsko travo, grapasta, tudi pri najlepšem vremenu komaj vozna cesta; to vse daje sliki žalostno, strahotno lice. Edino cerkvena Mala Svetina (Sv. Marija v Završah), kjer se pogosto najde vedno zeleno božje drevce (*Quercus ilex*) z glatkimi, zobčastimi in bodečimi listi, s katerim si tukajšnji ljudje tako radi krase svoje mogočne, včasih več sežnjeve visoke, s pisanimi trakovi okinčane butare na cvetno nedeljo, se sveti kakor tolažeč prst proti nebu na levi strani s hriba v to žalostno pustinjo. Naslednji kraj je župnijska vas Sv. Vid s čisto posebno oblikovanim stolpom in

svojim latinskim kronografom. Od tod gremo preko nizkega hriba, na čigar hrbtu na desni se pričenjajo gozdovi, na levi pa močvirni in malo rodovitni travniki in njive, dokler ne pridemo čez nekaj časa nedaleč od hiše nekega tesarja do mesta, kjer se pokrajina odpre. (Sedaj pri Halerju.)

Presenetljivo zaokrožena slika oklene v gorski okvir vse tiste ljubke točke, do katerih posamezno nameravam popeljati svoje bralce. Nisem še našel kmalu takega mesta, ki bi nudilo očem bolj zadovoljiv razgled, zlasti še, ko ga zagledaš tako nepričakovano.

Na desni tvorijo nizke z gozdovi obrasle gore in valoviti z vinsko trto zasajeni hribi, ki jih kakor pena vrha vala krasijo cerkvice in ki se polagoma dvigajo proti Boču in njegovim izrastkom, prave kulise ljubeznivi dolini, kjer idilično mirno leži prelepa župna vas Šmarje z rdečimi strehami svojih hiš. Križem položene njive, gozdovi, raztrošene vasi in senčnati vrhovi v pisani razvrstitvi obdajajo to vas, dočim ji veliki grad Jelše na levi strani na vrhu hriba daje varstvo zakonov, na desni pa Kalvarija sv. Roka varstvo vere. Mogočni Donati in raztegnjeno Macelj-

sko pogorje zapirata ozadje proti vzhodu.

Na levo od ceste, od koder je mogoče uživati tak razgled in ki vodi zopet v nižino, se odcepi preko ilovnatega travnika poljska cesta naravnost v grad Jelše. Ob gospodarskih poslopijih med slabo obdelanimi sadovnjaki in vrtovi pridemo naravnost do grajskega vhoda, kajti grad je na vse strani odprt in nima pravega dvorišča. Zgrajen je v novejšem slogu in ima dvoje nadstropij, katerih zgornje je bilo v najnovejšem času predelano v prostorne žitnice. V pritličju pa so pisarne, stanovanje za osobe in nekaj uradnikov ter gospodarski prostori. Veličastna je veža v prvem nadstropju, ki je s štukaturami in stropnimi slikami, ki prikazujejo scene iz slovenskih kmet-skih vstaj, ter portreti iz časa Gaisru-ckov bogato okrašena. Stanovanjske sobe so visoke, svetle, prijazne in pro-storne ter imajo proti vzhodu prekra-sen razgled. Na severni strani je bila v pritličju še nedavno graščinska ka-pela, nad njenim vhodom je bil še o-hranjen distihon, ki kaže na leto 1729. in na svetega Karla kot njenega nek-danjega patrona.

Druga kapela, oddaljena nekaj sežnjev od gradu proti zahodu, je služila za klet. Tej nasproti je na novo zgrajen pod. V splošnem je grad, ne glede na njegovo slikovito lego, med lepšimi in bolje urejenimi v okrožju. Obžalovati je, da zaradi gospodarskih skrbi zadnjim posestnikom ni bilo mogoče posvečati večje pažnje vrtnim nasadom na južni strani gradu, kar bi mu bilo ljubkost brez dvoma povečalo. Sploh pa za služi sedanjega lastnika gospoda Rajmunda Novaka trud za popravilo zunaj in znotraj gradu, pohvalo in priznanje.

Ime Erlachstein menda toliko pomeni kakor Stein in der Erlenau, na kar meri najbrž tudi slovensko ime Jevška graščina ali Jelše od jelš. V resnici še stoje tu in tam v okolici posamezno in v skupinah košate jelše, morda zadnji udje tiste vrste, ki je v družbi hrastov obdajala močvirnate travnike in obraščena obrežja potokov.

Prvi posestniki tega gradu, v kolikor je mogoče dognati, so bili gospodje Erlachi, ki so imeli tudi posestvo Erlach ali Erlachhof, najbrž. Pristava pri Lembergu v okraju Zbelovem. V listini mejnega grofa Otokarja I. za samostan Rein (1146) je podpisan kot priča neki

Eberhard von Erlach. Neki Heidenreich von Erlach se imenuje med dobrotniki, ki so naklonili samostanu Admontu pod njegovim prvim domačim opatom Luitpoldom (1168) znatna darila. Tudi Otokarjeva predajna listina štajerska (1186) ima Eberharda von Erlach med pričami. Nekega Ulrika von Erlach in njegovo hčer Elsbet najdemo zabeležena leta 1355. Pozneje je Erlachstein gospostvo Hohenwartherjev, od katerih je prešel kot deželno knežji zajem na Gaisrucke, neki star švicarski viteški rod, ki je dosegel 10. julija 1638 plemstvo. Leta 1666. je prejel Ludvik pl. Gaisruck Erlachstein v zajem. Leta 1799. je kupil posestvo Anton Nagy. Sedanji lastnik je Raimund Novak.

Tej gosposki, ki upravlja tudi deželno sodnijo v Cerovcu, je podrejenih 13 davčnih občin s 4560 dušami.

Na vzhodni strani gradu se združi cesta, ki pelje iz Šmarja h gradu, ob vznožju hriba z znamenito staro cesto v Slatino. Na levi strani se vije skozi hrastov gozdiček pot preko polja, ki nas pripelje v pičli četrt ure v vas Šmarje. Tu dospemo nad starim pokopališčem najprej v župno cerkev, ki jo je že zaradi velikega števila župljanov,

še bolj pa zaradi romarjev, ki pridejo ob gotovih praznikih, res treba povečati, kakor to predlagajo. Sedanja cerkev je nastala na ta način, da so jo postopoma dozidavali k prvotni kapeli za velikim oltarjem, ki je posvečen Materi Božji. Kronostihon vam kaže letnico 1751. Ohranjene fresko slikarije spadajo med boljše te vrste. Marmor-nati obod stebrov in obočni podstavek sta bila iz nerazumljivih razlogov z apnom prebeljena.

Na desni strani vrat in zakristije je nagrobna plošča leta 1758. umrlega župnika Matevža Vrečarja, za Šmarje zelo zaslužnega dušnega pastirja, ki ie ustvaril lepo Kalvarijo in kapele. Napis ga označuje za matematika.

Prizidek, ki je sedaj prava cerkev, ima na oltarju podobo Marijinega Vnebovzetja, ki jo je osvežil pred kratkim graški slikar Wachtel. Tudi fresko slike na stropu tolmačijo v primerih cerkveno pesem Ave maris stella. Desno od oltarja ob stolih, ki jih je presenetljivo malo, zagledamo nagrobno ploščo bratov Jurešičev, od katerih je bil eden župnik v Šmarju, drugi na Ponikvi tretji pa v Zibiki.

Zunaj, na vzhodni strani cerkvenega

obzidja stojita dve odprti in neuporabljeni kapeli s kamnatimi spovednicami; v eni je kip križanega Odrešenika, v drugi pa velikanski leseni kip nadangela Mihaela, na kar veže povest sledečo zabavno zgodbico: Ko so namreč nekoč nastanjeni vojaki svojo kuhinjo povečali z ukradenimi šunkami in so se vaščani pritožili, ni bilo mogoče najti krivcev in corpus delicti, dokler ni neki mladenič naznanil, da je meso na veliki tehtnici velikanskega nadangela, kamor so jo pretkane lisice v vsej naglici skrile. (Kip je sedaj v cerkvi.)

Zvonik ima letnico 1804. in zvonjenje ni neprijetno ubrano.

Nasproti cerkve se dviga gora Kalvarija, na katero pelje popolnoma tlakovana, le od stopnic prekinjena, pač več ko seženj široka pešpot. Predno pa stopiš na to pot, zagledaš v ospredju na desni ljubko zidano gostilno, pred katero se običajno ustavljajo vozniki za Slatino, celo še sedaj, ko je mogoče po dobro zgrajeni cesti iz Celja tja dospeti z dobrimi konji v $3\frac{1}{2}$ —4 urah. Ob strani pred njo skoraj v središču vasi stoji pod vrbami žalujkami studenec, ki dobiva svojo vodo od nedaleč po

ceveh in ima napis, da je zgrajen leta 1821.

Na levi stoji lepo zidano župnišče, ki ima zabeleženo leto 1747. kot leto svoje zgraditve. Gostoljubno stoji tu in v njegovi snažno urejeni notranjosti se dobro mnenje, s katerim popotnik vstopi, tudi potrjuje. Brez dvoma je to najprijaznejše poslopje v vasi, ki se ga po zadnjem požaru leta 1790. prav čedno zopet postavili. Šmarski potok namaka ta kraj.

Nastopimo torej romanje na Kalvarijo pri Sv. Roku, kamor prispe sredi avgusta letno šest do osem tisoč ljudi! Mimo virčka nad župniščem prispemo na tlakovano pot, ki gre precej daleč navkreber najprej naravnost, potem v cik cak ovinkih ob gozdni preseki. Na nosovih teh ovinkov je ravno dovolj prostora za prodajalce, točilce, šotore in vozove, ki breg ob romanjih naravnost oblegajo. Ne da bi bila ta božja pot sama na sebi tako velikanška, vendar zbudi tembolj naše zanimanje, če pomislimo, da jo je ustvaril en sam pobožen duhovnik, ne glede na to, da je njen položaj srečen in resnično slikovit, kar mora dvigajoče vplivati, tako na navadnega kakor na ra-

hločutnega človeka že opozorilih na blagoslov krščanstva.

Od vznožja do vrha naštejemo 13 kapel, ki nam kažejo navadne zgodbe iz trpljenja Zveličarjevega. Kapele so vse zidane iz kamna, z oltarji, mrežami, čednimi freskami na zunanji strani in v notranjosti z dobro napravljenimi kipi iz lesa ter se prijetno razlikujejo od drugih kričečih, preobloženih in že strašnih slikarij in rezbarij, ki jih najdemo tako pogosto v slovenski deželi. Prva kapela ima letnico 1758 in vzbuja mnenje, da so breg krasili od zgoraj dol, ker najdemo višje zgoraj starejše letnice. Že od prve kapele uživamo prost razgled preko vasi in ravnine za njo. Če človek tako stopi na kamnato prižnico, ki stoji ob eni teh kapel, in se ozira po hribu in velikem prostoru do vasi in si misli, da je vsa ta pokrajina živa od tisoč in tisoč ljudi, ki se zibljejo na prstih in z ramo ob rami poslušajo tolažbo, ki jo vsrkavajo kot bogato plačilo za trud večurne poti, da jo ponesejo kot popotnico za dolgo dobo celega leta domov, mora postati navdušen za svete pravice duhovnika, ki z močjo svoje besede vpliva na tisočglavo množico, ter se spomniti na

Jana Kapistrana, ki je navdušil Dunaj s tujo, latinsko govorico, in na Marka Avijana, ki mu je pred odločilno bitko za Dunaj stregel sam kralj Sobieski pri sv. maši! Koga ne prevzamejo take slike v solnčnem okviru božjega sveta, kakršen je tukaj, ko zagleda na oni strani vasi pokopališče, žalostno znamenje naše smrtnosti, ki primeša k vsaki sliki našega življenja svojo barvo?!

Take občutke neseš skoraj do vrha, ki ga dosežeš počasi po ovinkih in stopnicah v kratki polovici ure. Še pod vrhom ne obstaneš brez začudenja pred podobo Križanega v sredi med obema razbojnikoma. Podobe so izrezane iz lesa in poslikane in so, zlasti podoba Odrešenikova, prave mojstrovine. Navzlic hitro razpadajoči snovi, iz katere jih je umetnik oblikoval, so še dobro ohranjene, ker so obrnjene proti suhemu severu in zaščitene pred vlažnim in mokrim jugom s steno, ki je poslikana s freskami, ter s hribom, ki se še vzpenja zadaj kvišku.

Na desni strani so zaprte svete stopnice, po katerih se vzpenja pobožni romar le po kolenih, zaradi njihovega posebnega posvečenja, ker so v njih vzi-

dani ostanki svetega Križa in delci svetih mož in žen. Na spodnjih vratih nam pove napis, da je to posebno papeževo dovoljenje iz leta 1746., na vzhodnih vratih pa je letnica 1747. Ta vrata vodijo naravnost h glavnemu oltarju, čigar slika »Kristusova kri« je res prava umetnina, najbrž iz benečanske šole. Zaradi miline barv in živahnosti kolorita in pravilnosti navidez lahke risbe bi jo najraje prištel med Palmova dela. V zadnjem času jo je osvežil Wachtl s svojo nežno roko. Tudi podoba na stranskem oltarju Najdba križa s sv. Heleno je prav dragocena.

Napis na podstavku glavnega oltarja imenuje ustvaritelja tega prekrasnega shajališča romarjev s Štajerske in Hrvaške: Matevža Vrečarja, domačega župnika, l. 1747. Svete stopnice same so nizke in dobro ohranjene, iz belega marmorja (na njih so pod pločevinastimi, z medenimi črkami označenimi ploščicami spravljeni ostanki deloma na obeh straneh, deloma v sredini) ter dobivajo prijazno luč skozi široka zamrežena okna.

Nekaj korakov še, in že smo na grebenu zračnega brega, ki nam nudi, čeprav ni višji kakor 369 metrov nad

morjem, vendar čudovit razgled, da, kar je celo že več, silno širok pregled naokoli. S svojo željo, da bi vzbudil pri čitatelju enak vtis, kakor ga je napravil ta razgled na mene, sem zopet v enaki zadregi, v kakršni sem bil vedno, kadar sem hotel naslikati kako panoramo. So pač meje, preko katerih pero ne more in se mora osramočeno umakniti čopiču. Le v malem more prvo isto storiti ko drugo; kadar pa gre za veličino, pa ne more doseči več kakor kak zvesti cicerone, ki pokaže, imenuje, razloži, vtis pa prepusti goli dovzetnosti ogledovalca. To službo hočem prevzeti na tem vrhu in označiti najvidnejše točke okolice, ki združuje dele štirih provinc, namreč Štajerske, Koroške, Kranjske in Hrvatske.

Proti severu vidimo preko nizko ležečega Šmarja spredaj na levi strani grad Jelše, nad njim zadaj na posameznih vrhovih, valovitih, do polovice s trto obraslih, zgoraj gozdnatih hribov od leve na desno cerkvice sv. Lovrenca, sv. Nikolaja in sv. Mihaela, zadaj pa Pohorje. Severovzhodno so v isti smeri gore Boč, Plešivec in Donati, v sredi pod njimi župnija Kostivnica, pred njo pa na levi ob cesti v Slatino cerkva sv.

Benedikta. Zdaj se obrnemo čisto proti vzhodu. Da bi imeli kolikor mogoče daleč razgled, gremo nekoliko naprej po grebenu, do gozdne poti, ki vodi dol k posestvu Korpule, ki pripada Jelšam in leži zunaj Šmarja na desni strani ceste proti Slatini. Tukaj zagledamo preko vrhov mladega gozda in med brajdami, ki obrobljajo vinograde na jugovzhodni strani gore, najbližje na nekoliko nižjem hribčku podružnico sv. Tomaža. Ozadje tvori tu pogorje Macel; pred njim se prikažejo na Štajerskem cerkve sv. Trojice v sredini, na levo od ceste proti Podčetrtku župnija sv. Petra na Medvedovem selu, dalje na desni na Hrvatskem Sv. Peter pri Prišlinu, Taborško in gorovje pred Krapinskimi topljicami in kočno prekrasno ležeča Sv. Ema, za katero se dvigajo že gore sosedne dežele na levi strani Sotle.

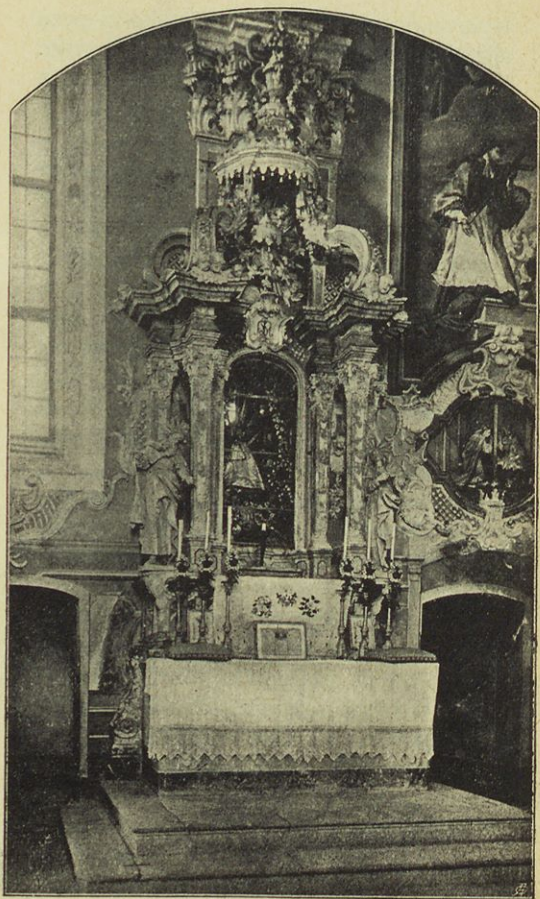
Proti jugu se množe zanimivosti, ki jih zagleda oko, v taki meri, da je težko točno slediti posameznim krogom. Posamezne skupine tvorijo v daljavi na levi Medvedje gore na Hrvatskem, na katerih vznožju onstran leži Zagreb, potem višine pri Podčetrtku in Kozjem in večinoma s predgorjem zastavljeni Bohor. Najvažnejše točke pred nami so od

leve na desno Sv. Urban, Tinsko in pred njim župnija Zibika, Sv. Janez, za njim Sv. Štefan in gora Rudenca, za njo na desni pa strmi grad Žusem z obema še više ležečima cerkvama.

Ako se obrnemo proti zahodu, zagledamo kot mejo na obzorju kranjski Kumberg, pred njim gorovji Kozje in Turje med Laškim in Zidanim mostom, bliže tukaj pa Kalobje in Sv. Rupert, in gori sv. Roka popolnoma nasproti, ločena po potočku, je na nižjem hribu podružnica sv. Barbare. Točni zahod zapi-
rajo Solčavske planine, pred katerimi se kažejo Gozdnik in druge planine v okolici Celja s svojimi ostrimi obrisi.

Celotni tej panorami ne manjka ničesar kakor večja voda, ki bi kot utripajoča žila prinesla pokrajini več življenja in gibanja.

Cerkev svetega Roka je v notranjosti visoka, svetla in prostorna. V njej je po običaju v teh krajih bogato zrezljan glavni oltar in štirje stranski oltarji, izmed katerih enega na levi strani krasi lepa majhna Marijina podoba. Nad vhodom v zakristijo zagledamo staro sliko, ki nam kaže še prav razločno vas Šmarje in hrib sv. Roka z leseno kapelo, katere zvon kliče

Marijin oltar v cerkvi sv. Roka

one, ki iščejo pomoč, na goro, dočim se na vseh straneh kažejo posledice hitro razsajajoče kuge. Napis pa pravi, da je v letu 1645. kuga razsajala v Ptuju in da sta jo zanesla dva nesrečna fanta iz vasi Breclave v te kraje, kjer se je v kratkem tako silno razširila, da so se ljudje v svojem strahu zatekli k Bogu in mu najprej postavili leseno kapelo na gori, kakor jo vidimo na sliki. Kmalu pa je prišla na mesto lesene kapele zidana cerkev, kakor omenja to že napis, 10. aprila 1646. V letu 1740. je bil ta dragoceni spomenik prvič in leta 1825. drugič prenovljen. Kropilnik za blagoslovljeno vodo pri vhodu (proti zahodu) ima letnico 1674.

Iz napisa na oboku pred glavnim oltarjem spoznamo, da je bila cerkev postavljena že leta 1646. in leta 1738. okrašena z rezbarijami in štukaturami, ki nam na prvi pogled kažejo isto roko, ki je okrasila svete stopnice, cerkev v vasi, grad Jelše in še marsikatero poslopje v okolici na enak način, ki je morda ustrezal okusu tedanjega časa. Stranski oltarji pa so menda sledili pozneje drug za drugim. Napis ob stranskem oltarju Srca Kristusovega

nam pripoveduje o posvetitvi cerkve in oltarjev leta 1729.

Tako obhaja najbrž cerkev v svoji sedanji obliki letos svoj jubilej, ko je letnica 1738 poslednja, ki nam pripoveduje o njeni olepšavi in povečanju, do čim bo od njenega postanka poteklo kmalu že 300 let. (Preslikana še l. 1887.)

Za tistega, ki je našel zatočišče v Jelšah in lahko vsaj nekaj dni tam prebiva, je prav zanimivo obiskati tudi druge cerkvice, ki gledajo tako vabljivo z bližnjih višin. Ravno zavest, da drugi ljudje take osamele točke le redkokdaj obišejo — razen bližnjih prebivalcev seveda, ki slede le klicu svoje pobožnosti, ne da bi se zanimali za zgodovinsko posebnost poslopja, samo da prejmejo iz zidovja le tolažbo svoji duši —, me posebno vzpodbuja in nikoli ne zamudim prilike, ogledati si vse tiste kraje, ki mi leže na poti. Od tega pa imam vedno ta dobiček: zavest, da sem za majhno ceno poskusil, ali bi ne našel nekaj zanimivega, in vtise, ki mi jih nudi na tej poti priroda sama v bogati množini.

Tako sem šel tudi na tiste tri gričke, ki nosijo južno in severno od Šmarja

podružnice sv. Barbare, sv. Tomaža in sv. Lovrenca na sebi.

Pot k Sv. Barbari vodi vkreber ravno nasproti oni točki, kjer se stara cesta proti Slatini pod Jelšami združi z novo. Ta pot je prav prijeten sprehod. Cerkev sama, ki slovi med ljudstvom zaradi svoje starosti, ima točne sledove gotskega sloga. Pri vhodu v lopi najdemo v kotih na desni bafometskim podobne glave. V notranjosti so glavni in dva stranska oltarja; na onem, na levi strani s podobo sv. Petra, je tudi napis z letnico 1652, ki se nanaša menda le na oltar sam. Stolp ima tri zvonove z letnicami 1691, 1716 in 1766.

Cerkev sv. Tomaža, jugovzhodno od sv. Roka, se zdi tudi zelo stara, ni poslikana, marveč le obložena in ima nad stranskimi vrati letnico 1673 in na kropilniku za blagoslovljeno vodo letnico 1680; drugih posebnosti nima.

Posebno slikovita pot pa vodi severozahodno od Jelš med vinogradi dober čas po stari slatinski cesti k Sv. Lovrencu. Na vrhu pridemo do kmetске hiše, pred katero stoji na lepi trati mizica s kamenito ploščo, na kateri je vklesana letnica 1735. Od tod se obr-

nemo na levo skozi gozdiček na hrbet hriba, na čigar sredini stoji samotna cerkvena, ki je zanimiva zaradi svoje neskončne preprostosti. Sledovi nekdanjega pokopališnega zidu se še vidijo. Notranjščina je čisto brez okraskov, vdolbina obdaja oltar in lesena prižnica gleda ven iz gladke stene. Na desni strani glavnega vhoda je na kropilniku letnica 1735, ki vzbudi mnenje, da je morda tisti kmet, pred čigar hišo stoji miza s kamenito ploščo, potomec pobožnega ustanovitelja te cerkve.

Obisk teh treh točk mi je z veseljem in užitkom izpolnil prijazen dan poznega poletja, ki se je pričel v prav svetlem solncu v eni vzhodnih sobic gradu Jelš. Naslednje jutro pa je bilo temno in deževno, vendar pa ne dovolj grozeče, da bi me bilo priklenilo med štiri stene. Zvest svojemu načelu, da ne izgubim nobene uporabljive urice brez koristi v pokrajini, s katero se moram šele sprijazniti, sem se podal na pot proti severovzhodu k slatinam pod Gabernikom pri Kostivnici, kar se mi je zdelo tem bolj vredno izleta, ko postaja ta zdravilna voda vedno bolj in bolj razširjena. Pot traja kratko uro. Vdano sem se odpeljal iz Šmarja, ko sem se

prav kmalu zaradi znamenitega mesta ustavil. Desno od ceste, namreč v občini Belo, je v sredi močvirnatega travnika studenec, pokrit z enim samim kamnom, od koder nosi vsa okolica vodo za pijačo in kuho. Voda je čista, mrzla in brezbarvna, ima pa močan okus in duh po žveplu in bi bila najbrž vredna kemične preiskave, ker je tako močno prepojena z imenovanim mineralom, da je vsa notranjost prevlečena z modro - rumeno skorjo.

Na oni strani hriba se križajo pri neki krčmi ceste; na desno stran se gre proti Podčetrtku, levo v Lemberg, naravnost pa na Slatino, in to pot sem si izbral. Na levi strani zagledamo na višini cerkvico sv. Benedikta, pod katero se peljemo mimo. Precej kamenita cesta se sedaj okrene na levo proti Guberniku. Tukaj sem izstopil. Navzlic pričenjajočemu dežju sem šel preko travnika peš in dospel nekako v četrto ure v Kostrivnico. Tu me je izvabila prijazna, desno na hribu stoječa župna cerkev, da sem jo obiskal. Precej premočen sem šel po ilovnatem klancu navzgor in si dal odpreti cerkev. Je zelo svetla in prostorna, ima pa slab, preperel tlak. Neki nagrobnik ima letnico 1790. Glav-

ni oltar je bil leta 1835. po nekem mariborskem pozlatarju od vznožja presbiterija prenešen na sedanje mesto na stroške občine. Podoba sv. Marije iz Loreta in lep kropilnik iz sivega marmorja pri vhodu zaslužita pozornost.

Dež je medtem ponehal, oblaki so se raztrgali in v pričakovanju prijaznega poldneva sem šel na desni strani potoka nekoliko časa proti duplini v Boču, kjer me je v globini prijazno vabila snažna gosposka hiša. Ta je tako kakor pri njej izvirajoča kiselica last gospodov Ignaca Novaka in Jožefa Gočerja. Nedaleč v stran je izkopan izvirek, ki bo v kratkem tudi dogotovljen. Nekoliko globlje v duplini izvira, obdana s čistim vencem iz sivega marmorja in pokrita z lesenim studenčnim nastavkom, že splošno znana mineralna voda, ki z neprestanimi mehurčki in šumečim kipenjem dovoljno dokazuje kemični proces, ki deluje v žilah te gore v blagor trpečega človeštva. Kiselica je čista, z milo dražečim okusom in se zmešana z vinom ali oslajena peni hitro in živahno v sikajočih biserih. Po tej vodi vsaj nekoliko odškodovan za užitek pokrajine, ki mi ga je pokvarilo deževje, sem se vrnil v svoje bivališče, kjer sem po-

vršno napisal teh nekaj potez k sliki šmarske doline.

Pa kakor bi tudi bile te poteze enostavne in navadne same po sebi, vendar utegnejo privabiti še marsikakega prijatelja prirodnih lepot na izlete v te kraje, kjer bi našel z bolj vajenim in dovzetnim očesom kakor jaz še mnogo več in bogatejših vtisov ter potrdil mojo v začetku postavljeno trditev: noben kraj v deželi ni tako ubog in brez lepot, da bi ne nudil vsaj nekaj zanimivosti.

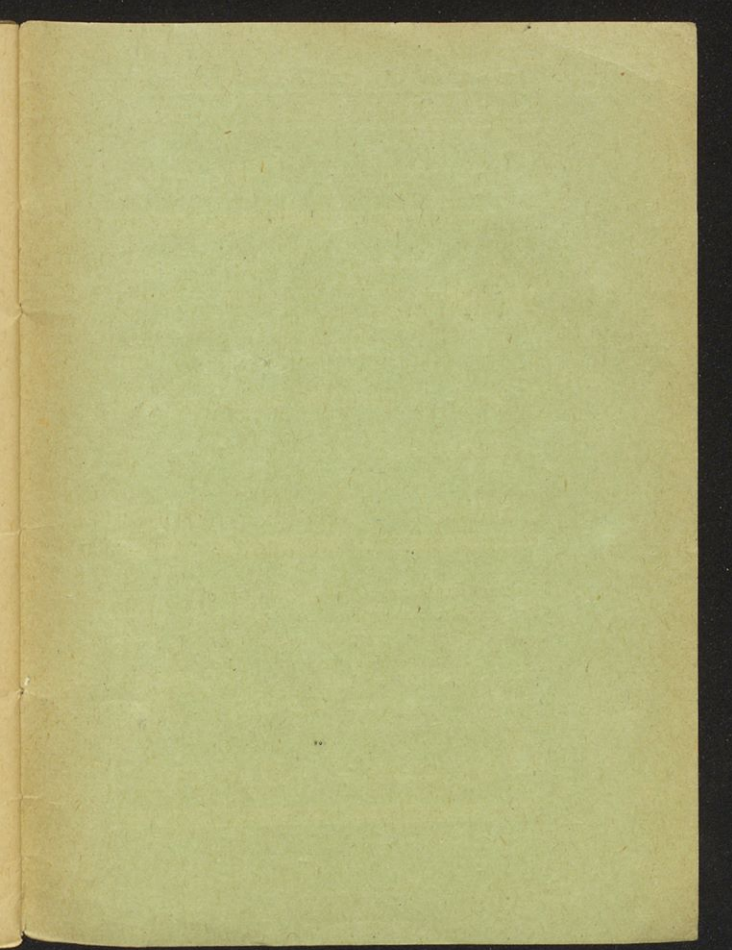
PRIPOMBE:

O sloveči božji poti k Sv. Roku v Šmarju je izdal l. 1912. prof. dr. A. Stegenšek v Voditelju daljšo razpravo, leta 1913. pa knezoškof dr. M. Napotnik posebno knjigo. Krajši opis s slikami iz Napotnikove knjige je izdal l. 1923. sedanji zlatomašnik in varuh tega svetišča, monsg. Ivan Vreže istotako v posebni knjižici. Teh treh del ni nikjer več dobiti. Oskrbeti jih bo treba zopet.

Do l. 1781. je Šmarje spadalo k pražupniji Ponikvi in je bil v Šmarju le vikarijat, čigar sedež je bil pri cerkvi sv. Barbare.

Šmarje je postalo sedež okrajnega sodišča l. 1875., takrat je bilo tudi povzdignjeno v trg. Od l. 1924. pa je sedež samostojnega sreza. (Po Krajev. leksikonu.)

V letu 1938. je Šmarje dobilo vodo-
vod za ves trg in kanalizacijo.

Pri vseh
ledvic, žol

Roga

Idealno b
zdravljenja. — Prvorazredna godba.
Razne prireditve za zabavo in
razvedrilo.

V pred- in posezoni znatni popusti!

Svetovno znani zdravilni vrelci:

Tempel Styria Donat

Redno uživanje Rogaške vode poveča
življenjsko energijo in ustvarja dobro
razpoloženje.

Prospekte in informacije daje brezplačno
uprava zdravilišča

Rogaška Slatina

Univerzitetna knjižnica Maribor

S

4211

000509108

COBISS ©